

İyi Niyetli Şehzade ve Kötü Niyetli Şehzade Hikâyesinde İyi-Kötü Göstergelerinin Dil-Söz Bağlamında İncelenmesi*

DR. ÖĞR. ÜYESİ YUSUF GÖKKAPLAN**

Öz

Türk topluluklarının din etkisi ile dünyaya bakış açısında önemli değişikliklerin gerçekleştiği dönemlerden biri de Uygur dönemidir. Bu dönemde oluşan yeni kültürü; yeni bir din ve onun gereklilikleri çevresinde oluşturulmuş, Türk topluluklarının eski gelenek, yaşantı ve kültürleriyle beraber yoğrulmuş bir sentez olarak değerlendirebilir. Bu yeni kültür, bu dönemde ortaya konmuş olan yazınsal türlere hem içerik hem de ifade biçimi olarak katkı sağlamış ve zengin bir yazınsal türün oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu yazınsal tür sadece din ve kültür motiflerinin yer aldığı, toplumsal düzen ile ilgili söyleyişlerin ifade edildiği metinler değildir. Bu metinlerle aynı zamanda bir uygarlığın dünya görüşü ve hayat felsefesi de ifade edilmiştir. Uygur döneminde bu düşünce ve felsefe ile ortaya konan eserlerden biri de *İyi Niyetli Şehzade ve Kötü Niyetli Şehzade* hikâyesidir.

Bu öyküde iyilik ve kötülük gibi iki zıt kavram, karakterlerin dünya görüşü ve hayatı algılama biçimi çerçevesinde anlatılmıştır. Bu çalışmada bu iki zıt kavram Saussure'ün dil-söz kuramı ile ele alınacaktır. Çağdaş dilbilimin kurucusu olarak değerlendirebileceğimiz Saussure'ün dile bakış açısı *dil* (langue) ve *söz* (parole) kavramları ile daha net anlaşılabilir. Saussure, sözü dilin bir tür somut kullanımı ve uygulama biçimi olarak değerlendirir. Bu aşamada dil, sözü belirleyen, toplumsal ve kültürel bir alt yapıya dayanan; kendi içinde dizgesi olan bir sistemdir. Saussure göre dil ve söz, yapısı gereği, aynı bakış açısı ile değerlendirilemez. Çünkü dil ve söz farklı özellikler taşıyan iki kavramdır ve ayrı ayrı ele alınmaması gerek kavramlardır. Bu bakış açısından hareketle, bu metindeki *iyi* ve *kötü* kavramlarının arkasındaki derin yapı ifade edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar sözcükler: dilbilim, Saussure, dil-söz, Uygur dönemi, *İyi Niyetli Şehzade Kötü Niyetli Şehzade*, Uygur metinleri

ANALYSIS OF GOOD-BAD SIGNS IN GOOD WILLED PRINCE AND EVIL PRINCE STORY IN THE CONTEXT OF LANGUE-PAROLE

Abstract

The Uyghur Period is a significant period during which the Turkic peoples transitioned into settled life under the influence of religion and drastic changes in their world view took place. The new culture emerging in this period can be regarded as formed in the light of a new religion and its requirements, and molded under the influence of the former traditions, lifestyles and cultures of the

* Bu çalışma, 2020 yılında düzenlenen 4. Uluslararası İpek Yolu Akademik Çalışmalar Sempozyumunda sözlü olarak sunulan ve özeti basılan "İyi Pren ve Kötü Pren Hikâyesinde İyi-Kötü Göstergelerinin Dil-Söz Bağlamında İncelenmesi" adlı çalışmanın güncellenmiş ve genişletilmiş hâlidir.

** Kapadokya Üniversitesi, yusuf.gokkaplan@kapadokya.edu.tr, Orcid: 0000-0001-6515-4762

Gönderim Tarihi: 23.02.2022

Kabul Tarihi: 22.03.2022

Turkic peoples. This new culture contributed to the literary genres produced in this period in terms of content and style and paved the way for the formation of a rich literary genre. This literary genre does not consist only of religious and cultural motifs, or texts through which views of social order were communicated. Through these texts, the world view and life philosophy of a civilization were also expressed. One of these texts produced in this way is *The Good Prince and The Bad Prince* story.

Two opposing concepts, goodness and badness are narrated in line with the characters' world view and perception of life. In this study, these opposing terms will be analyzed by drawing on Saussure's concepts of langue and parole. Saussure's approach to linguistics can be better understood through an insight into langue/parole binary. According to Saussure, parole is the concrete use and practice of langue. At this stage, langue that is based on a social and cultural infrastructure and determines the parole is a system in itself. According to Saussure, langue and parole, by their nature, cannot be evaluated from the same point of view. Saussure does not treat langue and parole as a homogenous unity, totality since they bear remarkable differences structurally, which hinders analyzing them with the same theory. Therefore, they should be analyzed separately. Based on this approach, this study will reveal and discuss the deep structure behind the concept of good and bad in this text.

Keywords: linguistics, Saussure, langue-parole, Uyghur period, *The Good Willed Prince and The Evil Prince*, Uyghur texts

GİRİŞ

Son dönemlerde Türk dili üzerine yapılan çalışmalarda çok yönlü, disiplinler arası yaklaşımların esas alındığı görülmektedir. Bu tür yaklaşımların sadece Türk dili ile verilmiş eserler açısından değil, diğer kültür ve topluluklara mal olan eserler açısından da önemli olduğu ifade edilebilir. Çünkü bu yaklaşımlarla söz konusu eserler, dil özelliklerinin yanı sıra konu, içerik, mesaj, toplum, kültür ve dil ilişkisi gibi derin yapıdaki unsurlarıyla da ele alınabilmektedir. Böylelikle sadece dil özellikleri ile ele alınan yazılı metinlerin metin üstü unsurlarının ortaya konması ve anlaşılması, metinlerin toplum ve kültür inşasındaki öneminin kavranması ve daha anlaşılabilir olması da sağlanmaktadır.

Türk topluluklarının diline, dinine, kültürüne ve dolayısıyla da yaşam biçimine etki eden önemli olayların yazılı metinlere yansımalarını bu türden yeni yaklaşımlar ile almak, bu metinlerin kıymetlerinin daha da iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Yazılı kaynaklarının kesin izlerini 8. yüzyılda gördüğümüz Türk dilinin örneklerine bakıldığında, eserlerin söz diziminin, söylem yapısının ve retorik sanatının Türk dilinin köklerini daha da eskiye taşıdığı rahatlıkla ifade edilebilir. Dünya görüşü, sosyal ve kültürel yapı, maddi ve manevi değerler gibi bazı önemli unsurların sadece bu yazılı kaynaklar ile takip edilebileceği düşünülürse, günümüze kadar ulaşan önemli yazılı kaynakların dikkatlice ele alınması gerekmektedir. Bu eserlerdeki kavramların doğru ifade edilebilmesi, dilin canlı, sosyal bir varlık olarak ele alınması ile mümkün olacaktır. Çünkü dil, içinde yaşadığı toplumdan ve zamandan bağımsız düşünülemez. Bununla beraber, insanı, doğayı ve kültürü etkileyen her ne varsa onun izlerini dilde görmemiz de mümkündür.

Bu bağlamda, Türk devlet ve topluluklarının yaşantılarında derin izler bırakan savaş, göç ve din değişikliği gibi büyük sosyolojik olayların yazılı metinlere yansması kaçınılmazdır. Bu metinlerde yer alan metinüstü mesajların söz konusu yeni yaklaşımlar ile ele alınması, bu metinlerin daha doğru anlanabilmesi ve algılanabilmesinde büyük öneme sahip olacaktır. Bozkır yaşantısının hâkim olduğu Türk topluluklarının geçirdiği en keskin değişimlerden biri olan ve yazılı metinlere de kesin bir biçimde yansıyan önemli olaylardan biri de din değişimi ile yerleşik yaşama geçiş olmuştur. Bu durum onların sadece yaşam biçimini değil daha derin noktada dünya görüşünü de doğrudan etkilemiştir. Bu tür bir etkilenmenin belki de en net görüleceği örneklerden biri de Uygurlardır. Uygurlar, 5. yüzyıldan başlayarak, önceleri kendi boyları, daha sonraları katma diğer Türk boy ve urukları ile, siyasi bir birlik vücuda getirmişler (Caferoğlu, 2000, s.150-151) ve Orta Asya Türk dil ve kültürünün gelişmesinde ve yayılmasında çok mühim roller üstlenmişlerdir. Din ve inançlarındaki tolerans, varisi buldukları daha önceki Türk dil ve kültürüne sıkı bağlılıkları, yerleşik toplum hayatı ile göçeri serbestliği ayarlamadaki kabiliyetleri Uygurları, yeniden kurgulanacak olan Türk dili ve kültürünün ustası kılmakta geciktirmemiştir (Caferoğlu, 2000, s.150-151). Burada ifade edilen din ve inançlarındaki tolerans ifadesi, Uygurların din değiştirmesi, başka bir dini kabul etmesi ve o dinin öğretilerini uygulamaları olarak yorumlanabilir. Uygurların etkisinde kaldığı ve onların yaşam biçimlerinde, kültür birikimlerinde ve dünya görüşlerinde büyük etki bırakan din Budizm'dir. Türkler, Budizm'in iki büyük mezhebinden biri olan "Mahâyâna" yani "Uluğ Kölüngü" (=Büyük Araba) mezhebini seçmişlerdir. Bu mezhep diğerine göre daha toplumsal bir anlayış getirmekle Türk hayat biçimi ve kültürüne daha uygun olmuştur (Tulum ve Azılı, 2015, s. 30).

Bir topluluktaki inanç değişimi sadece dini noktada geçerli olabilecek sınırlı bir değişim olarak düşünülmemelidir. İnanç değişimi, insanların dış dünyayı algılama biçimlerini de değiştirebilecek büyük bir olaydır. Budizm inancını kabul eden Türkler için de durum bundan farksız olmamıştır. Budizm'de, *Buddha* (=Uyg. Burhan) 'uyanık kişi' anlamına gelmektedir. Buddha'nın öğretileri daha sonra çevresindekiler tarafından benimsenerek yayılmaya başlamıştır. Bu yüzden Budizm'in bir dinden ziyade felsefi bir disiplin olduğu genel bir kabuldür (Tulum & Azılı, 2015, s. 29). Bu nedenle bu yeni yaşam biçimi ve dinin, bozkır yaşantısından gelen Türkler için kabul görmüş değerleri de değiştirmesi muhtemeldir. Bu değişikliklerin yazılı kaynaklar üzerinden takip edilmesi için yazılı eserlerin din, kültür ve toplum bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Türklerde Budizm'in en parlak dönemini 6. yüzyılda yaşadığı, Mukan Kağan'ın ve Taspar Kağan'ın Budizm adına yürüttükleri faaliyetlerin bu dinin geniş kitlelere hızla yayılmasında büyük etkisi olduğu bilinmektedir. Bu dönemde Budizm'in halk arasında yayılmasının sağlanması amacıyla telif eserler ortaya konulmuştur (Yunusoğlu, 2020, s.91, Tokyürek, 2019, s.15, Taşağıl, 2018, s. 369).

Bu bağlamda değerlendirilebilecek eserlerden birisi de "İyi Niyetli Şehzade-Kötü Niyetli Şehzade"¹dir. Çalışmamızda, söz konusu eser içerisinde bulunan *iyi* ve *kötü* kavramları ele alınacaktır. Bağlam merkezli değerlendirme yapılacağından iyi ve kötü kavramlarının toplumsal kurallar, dinî görüş ve düşünceler ile nasıl şekillendiği işlenecektir. Bu çalışmada, tabiatta ve insan zihninde zıt kavramlar olarak yer alan *iyi* ve *kötü*nün aslında hangi durumda iyi, hangi durumda

¹ (Tulum ve Azılı, 2015)

kötü olduğu üzerinde durulacak, burada sözcüklerin içini dolduran davranış ve düşünceler değerlendirilecektir. Bu kapsamda yapılacak değerlendirmeler Ferdinand de Saussure'ün dil-söz kavramı üzerinden yapılacaktır.

YÖNTEM

Çalışmamızın kaynağını oluşturacak olan “İyi Niyetli Şehzade-Kötü Niyetli Şehzade” adlı eserdeki iyi ve kötü kavramlarının değerlendirileceği kuramsal çerçeve Saussure'ün dil-söz kuramıdır. Dil-söz, Saussure'ün dil ile ilgili görüş ve düşüncelerinin doğru bir şekilde anlaşılmasını sağlayacak önemli bir göstergedir. Bu nedenle, Saussure'ün bu yaklaşımındaki dil ve sözün ayrı ayrı tanımlanması gerekmektedir. Bu bağlamda dil tek tek bireyleri değil, bütün toplumu ilgilendiren bireyüstü soyutlanmış bir dizge olarak nitelendirilebilir ve insanlar arasında kurulan bildirişimin var olması bu dizge ile açıklanabilir (Saussure, 1998, s.44-45). Buna karşılık söz, dil dizgesinin özel ve değişken gerçekleşme biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır ve dilin somut kullanımını ifade edecek bir olgudur. Dil, bellek olgusunda toplumsal bir özellik gösterirken söz, yaratma olgusunda bireysel özellikler gösterir. Burada sözü edilen bireysellik, çok sayıda değişiklik gösteren bir olgu ve yan özelliklerin temel özelliklere karıştığı bir edim olarak da değerlendirilebilir (Rifat, 2013, s.26). Söz, bu bağlamda dilin bir çıktısı olarak da değerlendirilebilir. Söz, dil tarafından çizilen sınırlar içerisinde ve yine dilden aldığı sosyal ve kültürel öğelerle birlikte bulunur. Bu düzlemde dil ve söz birbirini etkileyen fakat birbirinden ayrı değerlendirilmesi gereken iki ayrı yapı olarak ele alınabilir. Dilin sosyal bir varlık olarak değerlendirilmesi, tıpkı bir canlı gibi görülmesi ona dinamik bir vasıf yüklemektedir. Bu dinamizm, onun farklı biçim ve şekillerde değerlendirilmesine olanak vermektedir. Dil, bu noktada ona dışarıdan bakan kişide farklı, dinamizm sürecinin içinde olan kişide farklı bir çağrışım değeri uyandıracaktır. Bu iki kavram arasındaki farklılığın doğru kavranabilmesi için Saussure'ün gösteren ve gösterilen kavramlarının anlaşılması gerekmektedir (Saussure, 1998, s.109-111).

Söz kavramına, gösteren-gösterilen ilişkisi çerçevesinden bakıldığında karşımıza basit bir denklem çıkmaktadır. Söze bakıldığında ilk olarak birbirinden bağımsız olan seslerin ele alınması gerekmektedir. Söz gelimi “iyi” ve “kötü” kavramları “i-y-i, k-ö-t-ü” seslerinden oluşmaktadır. Bu sesler tek başlarına sadece sestirler ve özel bir işaret sistemi bağlamında kullanılmadıkları müddetçe de bir anlam ifade etmezler. Fakat bu sesler bir araya gelerek “iyi” ve “kötü” olmak üzere birer kavram oluşturmaktadırlar. Bu iki yapı arasındaki ilişkiyi ses-gösteren, kavramsal ifade-gösterilen şeklinde açıklamamız mümkündür. Burada dikkate değer konu seslerin bir araya gelerek oluşturduğu kavramla ifade ettiği anlam arasındaki ilişkinin geniş bir çerçevede ele alınabileceğidir. Çünkü kavramların gösterge değeri farklı olsa da anlamlarının aynı kavram düzleminde olması muhtemeldir. Bu düzlemde genel olarak kavramlar ile göstergeler arasındaki ilişkinin nedensiz olduğu söylenebilir. Bu noktada önemli olan bir araya gelen seslerin oluşturduğu somut göstergeden ziyade seslerin oluşturduğu gösterenlerin birbirleri ile kurmuş olduğu anlamsal ve kavramsal zenginliklerdir. Kavramsal değeri ve anlam evreni aynı olan, farklı dillerde kullanılan sözcükler bu tür kullanımlara en iyi örnektir. Basit manada, İngilizce “car”, Almanca “wagen” Türkçe “araba” sözcükleri gösterge değeri olarak birbirlerinden farklı bir yapı da bulunsalar da

gösterdikleri kavram noktasında tek bir düzlemde birleşeceklerdir. Buradaki sözcükler kendi dil sistemleri içerisinde farklı anlam ilgisi ihtiva edecek şekillerde de kullanılabilirler. Bu noktada söz konusu dilin inceliklerinin bilinmesi, o dilin sisteminin kavranması, sözcüklerin hangi bağlamlar içerisinde hangi anlamlarla kullanıldığının da irdelenmesi gerekebilir. Dil, burada karmaşık fakat kendi içerisinde sistemi olan ve tam da bu noktada sisteminin kavranması gereken bir yapı olarak ele alınmalıdır. Dil ve söze, dilin karmaşık ve kendine özgü bu düzenli sisteminin içerisinde yer verilebilir. Dil, sistemi ve kuralları belli olan ve genel bir uzlaşımı da beraberinde getiren bir unsur olarak ele alınırken, söz ise bu sistem içerisinde daha öznel ve bireysel bir biçimde yer alan bir kavram olarak düşünülebilir. Bu bağlamda dili, kişi veya topluluklardan bağımsız bir yapı olarak, sözü ise bu yapı içerisinde, genelin uzlaşım sağlaması durumunda, dilin bütünü oluşturacak bir parça olarak ele almak mümkündür (Saussure, 1998, s.44-45).

Dil-söz, gösteren ve gösterilen bağlamında birbirinden ayrılmaz bir bütün gibi değerlendirilebilir. *Dil*, bu düzlemde söze nazaran daha genel bir yapıda bulunabilir. Dil, üzerinde uzlaşım sağlanmış, bütün bireyleri kapsayan bir olgu olarak ele alınabilir ve dışarıdan müdahaleler ile değiştirilmesi çok da mümkün olmayan bir yapıya sahiptir. Bu iki kavram ve işitimi imgesi birbirinden ayrıştırılmış biçimde düşünülemez. Dolayısıyla Saussure'ün gösteren ve gösterilen arasındaki ilişki setleri üzerinden çözümlemeye çalıştığı dilsel mekanizmalar, toplumu ve kültürü oluşturan diğer unsurların üzerinde durduğu epistemolojik zeminin tanımlanmasına yardımcı olmuş, bu girişimin etkileri sosyal bilimlerin çok farklı disiplinlerinde hissedilmiştir (Yüksel, 2019, s.18). Söz gelimi, *kapı* sözcüğünün yerine bardak, bardak yerine de ağaç sözcüklerini kullandığımızda şüphesiz kendimizin dışında belki birkaç kimse daha bizimle bu adlandırmaları kabul edip kullanacaktır. Çünkü bu sözcükler, toplum nezdinde kabul gören, anlamları ve kavramsal değerleri noktasında uzlaşım varılmış birer unsur olarak bulunmaktadır. Dil, bu yönüyle diğer sistemlerden farklı bir işleyişle varlığını sürdürmektedir. Diğer bir taraftan dilin canlı bir varlık olması ve sosyal bir yapıda bulunması dilin insana olan bağlılığını azaltmaktadır. Dil, insanlardan ve olası müdahalelerinden bağımsız bir biçimde gelişir, büyür ve böylelikle de sosyal hayatta yer bulur. Dil, bu süreçteki gelişim ve büyümeyi kendi kanunlarına göre uzun süreçler içerisinde gerçekleştirmektedir. Bu noktada dil-söz ve gösteren-gösterilen arasındaki ilişkinin farklı zamanlarda, farklı durumlarda ve bazı sosyolojik, ideolojik, teolojik ve kültürel nedenlerle değişmesi muhtemeldir. Değişen ilişki neticesinde onların gösterdiği veya işaret ettiği varlığın veya kavramın anlamı da değişmektedir.

Bu çalışmada, yöntem olarak işletilecek olan dil-söz ayrımı, Saussure'ün dilbilimi görüşlerinin temelinde yatmaktadır ve 19. yüzyıl sonundaki toplumbilim ile ruhbilim çerçevesinde bulunmaktadır. Ona göre dilsel bildirişim süreci, öncelikle ruhsal ve toplumsal bir olgudur (Rifat, 1998, s. 24). Dilin toplumsal, sözün bireysel bir kavram olarak ele alınması ve dilin içerisinde incelenebilir bir yapıda yer alması toplumsal bir kavram olan dilin işleyişinin değerlendirilmesi bakımından önemlidir. Bu bağlamda, "İyi Niyetli Şehzade-Kötü Niyetli Şehzade" hikâyesinde iyi ve kötü göstergeleri nedensizlik/çizgisellik, biçim/töz, değer, olumsuzluk ve görecelilik kavramları ile sosyal ve kültürel bir çerçevede ele alınacaktır.

BULGU**İyi, Kötü ve İnanç**

İyi Niyetli Şehzade-Kötü Niyetli Şehzade adlı eserde bağlam merkezli bir değerlendirme ile tespit edilen iyi ve kötü göstergeleri Tablo-1’de verilmiştir. İyi ve kötü göstergeleri önce müstakil olarak, daha sonra da birbirleriyle olan ilişkileri çerçevesinde değerlendirilecektir. Böylelikle iyi ve kötünün hangi koşullarda oluştuğu, iyi ve kötü kavramlarının oluşmasındaki sosyal, kültürel ve teolojik unsurların kavram alanı oluşumuna etkisi ifade edilecektir.

İyi Niyetli Şehzade-Kötü Niyetli Şehzade adlı eserde iyi ve kötü göstergelerinin daha doğru anlaşılabilmesi için Budizm inancının ana çerçevesinin bilinmesi önemlidir (Taşağıl, 2018, s. 389, Ruben 1947’den akt. Yunusoğlu, 2020, s. 85, Tokyürek, 2019, s.14-15, Tokyürek, 2021, s. 179, Yunusoğlu, 2020, s. 85)

Tablo 1’de verilen göstergeler bu çerçevede incelendiğinde *iyi* ve *kötü* göstergelerini oluşturan zemin daha net anlaşılacaktır. Söz konusu eserdeki İyi Düşünceli Şehzade, Śākyamuni Buddha ile özdeşleştirilebilir (Tokyürek, 2021, s. 179). *İyi Düşünceli Şehzade*’nin dış dünyada gördüğü gerçeklikten dolayı üzülmesi ve bu kötü döngüye bir çare araması bu bağlamda değerlendirilebilir. Bu hikâyede de *İyi Düşünceli Şehzade*’nin yolculuğa çıkma nedeni insanları ızdıraptan kurtarıp onları sonsuz özgürlüğe kavuşturmadır. Onu bu yolculuğa zorlayan toplumdaki kaotik ortamdır, canlıların farkındalıktan yoksun olmalarıdır (Tokyürek, 2021, s. 180).

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Kuşların mütemadiyen gagalayarak milyarlarca canlıyı öldürmesi	Kuş / Gagalama / Öldürme	Kötü
Kuş avcısı	İnsan / Zulmetme / Öldürme	Kötü
Yaban hayvan avcısı	İnsan / Zulmetme / Öldürme	Kötü
Balık avcısı	İnsan / Zulmetme / Öldürme	Kötü
Ağ ve tuzakla avlanan avcılar	İnsan / Zulmetme / Öldürme	Kötü
Atları başlarına vurarak öldürmek	İnsan / Zulmetme / Öldürme	Kötü
Sığırları başlarına vurarak öldürmek	İnsan / Zulmetme / Öldürme	Kötü
Koyun, domuz ve diğer canlıları öldürmek	İnsan / Zulmetme / Öldürme	Kötü
Öldürülen canlıların derisini yüzmek	İnsan / Zulmetme / Öldürme	Kötü
Öldürülen canlıların kanının akıtılması	İnsan / Zulmetme / Öldürme	Kötü
Öldürülen canlıların etinin ve kanının satılması	İnsan / Zulmetme / Öldürme	Kötü

Geçimi zulmetme ve öldürme eylemlerine dayandırarak sağlamak	İnsan / Dünyevi ihtiyaç	Kötü
Sıkıntılı yer (Dünya)	İnsan / Dünyevi ihtiyaç	Kötü
Yoksul ve sefil canlı	İnsan / Dünyevi ihtiyaç	Kötü
Kirmen çevirmek	İnsan / Dünyevi ihtiyaç	Kötü
Yün eğirmek	İnsan / Dünyevi ihtiyaç	Kötü
Kendir eğirmek	İnsan / Dünyevi ihtiyaç	Kötü
Bez ve kumaş dokumak	İnsan / Dünyevi ihtiyaç	Kötü
Kötü niyetli şehzade	İnsan / Kötü düşüncelere sahip kimse	Kötü
Değersiz olma	İnsan / Kötü düşüncelere sahip kimse	Kötü
Talihsiz ve bedbaht olmak	İnsan / Yok olmak / ölmek	Kötü
Buzağısını dört gözle arayan inek gibi feryat etmek	İnsan / İyiliği kaybetmek	Kötü
Sefil ve zavallı bırakmak	İnsan / İyi bir insanı kaybetmek	Kötü
Zina etmek	İnsan / Gözün oyuk kalması	Kötü
Ana ve baba gönlü incitmek	İnsan / Cehennemlik	Kötü
Günahsız olmak	İnsan / Bir gözün açık kalması	İyi
Güneşi görmek	İnsan / Bir gözün açık kalması	İyi
Vaaz vermek	İnsan / Gerçekleri görmek	İyi
İbadet etmek	İnsan / Gerçekleri görmek	İyi
Fayda sağlamak	İnsan / Gerçekleri görmek	İyi
Kıymetli olma	İnsan / Gerçekleri görmek	İyi
Buda saadetini bulmak	İnsan / Gerçekleri görmek	İyi
Kısmetli ve talihli bir kişi	İnsan / Cintâmañi incisini bulma / bütün canlılara fayda sağlama	İyi
Varlık ve zenginlik	Maddi varlık / Devlet ve töre bekası	İyi

Tablo 1

Tespit edilen iyi ve kötü kavramları birer kavramsal değer olarak ele alındığında, bir düşünceyi iyi veya kötü yapan unsurun değer yargıları ile öznel bir biçimde verildiği görülecektir. Burada ifade edilen şey, iyi veya kötünün tam kendisi olmasa da düşünce ve sesin birleşmesi ile oluşan, bu düşüncenin etkisi ile de iyi veya kötü olarak sınırları çizilen kavramlardır. Söz konusu kavramların sınırları, düşüncenin ayrışarak sözcüklere yeni anlamlar yüklemesi ile ifade edilebilir. Bütün dilsel öğeler kendilerini oluşturan ardışık parçalardan etkilenirler. Saussure bu durumu bir

makinenin işleyişine benzetir (Saussure, 1998, s. 198). Makinenin parçalarından her biri kendi görevini yerine getirmekle birlikte ardışık olarak birbirini etkileyen bir bütünün parçasıdır. Buna göre, Saussure'ün düşüncesinde gösterge tek başına bir anlam taşımaz (Saussure, 1998, s. 198). Bu bağlamda, iyi ve kötü kavramlarının oluşmasında başat rol oynayan büyük parçanın inanç olgusu olduğu ifade edilebilir. İyi ve kötü kavramları dil ve söz bağlamında ele alındığında sınırlarının dil ile çizilen fakat bu sınır içerisinde iyi ve kötü olmaya hazır birçok unsur barındıran bir unsur olarak değerlendirilebilir. Budizm, dil bağlamında ele alındığında İyi Niyetli Şehzade'nin sergilemiş olduğu tavrın tüm toplumun üzerinde uzlaştığı bir kavram olarak ele alınması gerekir. İyi Niyetli Şehzade tarafından "kötü" olarak algılanan ve nitelendirilen olay ve kavramların üzerinde uzlaşsallık olduğu ya da uzlaşsallığa varıldığı görülecektir. Kötü şehzade ise, bu uzlaşılabilir dizgiselliğin dışında kalan bir düşünce yapısına sahiptir. Eser bağlamında düşünceleri ve eylemleri kötü olsa da iyi şehzadenin kurduğu dizgiselliğin dışında kaldığı da söylenemez. Söz gelimi, eserdeki iyi göstergelerinden biri olan "varlık ve zenginlik için inciyi bulma" kötü şehzade için önemlidir. Çünkü bu iyi gösterenin temelinde yatan anne ve babanın gönlünü kazanma ve onların sevgisini elde etme düşüncesi vardır. Bu olay travmatik bir yapı içerisindedir ve insan psikolojisinde de anne-babanın sevgisinden mahrum olmak kişiyi kötü eylemlere iter (Tokyürek, 2021, s. 205). İyi şehzadenin, tüm insanlığı tabiat ve onun üzerinde yaşayan canlılardan soyutlama arzusu varlık ve zenginlikten soyutlanma ile gerçekleşebilecektir. Bu durumda, iyi olarak nitelendirilen tüm söylem ve davranışların söz olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Burada verilen "iyi" gösterenleri, ilk etapta olmasa da zaman içerisinde iyi olduğu üzerinde uzlaşılacak bir kavram olarak değerlendirilebilecektir.

Söz gelimi, *beyaz* hiçbir bağlamda bulunmadığı zaman sadece bir renk göstergesi olarak değerlendirilebilir. Zihnimizde beyaza ait yüzlerce gösterge arasında kendisine bir gösterilen bulur. Buradaki eşleşme, zihnin buradaki karmaşayı doğru analiz etmesiyle anlamlı hâle gelir. Bu durumda beyaz, savaş meydanında teslimiyet veya barış, duyguların ifadesinde ise saflığı gösterir. Beyaz ile gösterdikleri arasındaki ilişki bir topluluk veya inanç bağlamındaki uzlaşım ile ifade edilebilir. Saussure bu durumda dili, geniş sınırlara sahip, ifade gücünün sergilenmesi için sınırsız araç seçimleri olan, törelerin, yasaların, vb.nin tümünün değişik oranlarda nesnelere arasındaki doğal bağlantılara dayanan ve bu düzlemde kullanılan araçla güdülen amaç arasında zorunlu bir uygunluğu olan bir unsur olarak tanımlar (Saussure, 2001,120).

İyi, Kötü ve Biçim/Töz

Eserdeki iyi ve kötü gösterilenlerinin birden fazla gösteren ile ifade edilmesi, gösteren ve gösterilenlerin, göstergelerinin de birbirinden farklı olması biçim/töz kavramı ile ifade edilebilir. Birer gösterge olarak değerlendirilebilecek olan dilsel öğelerin, aynı bağlamdaki diğer öğelerle kurduğu bağlantılar ve işlevlerin ayrıca ele alınması gerekmektedir. Bu bağlamda dilin işleyişinin kendi içerisindeki kurallara göre belirlenmesi gerekir. Bu, satranç oyunundaki taşların fiziksel özelliklerinin, taşların neden yapıldığının oyunun oynanış biçimi ve kurallarına etkisinin olmaması ile benzer bir durumdur. Bir dizge olarak kabul edeceğimiz dilde salt gösterge değeri değil bu dizge içerisinde diğer göstergeler ile kurulan ilişki önemlidir (Wittgenstein, 2013). Bu bağlamda dili öz değil, biçim olarak ele almak gerekir.

Bu noktadan hareketle iyi ve kötü kavramları birden fazla biçimde gösterilmiş fakat tek bir tözü olan kavramlardır. Dil-söz kavramına paralel olarak değerlendirebileceğimiz biçim/töz anlatılmak veya aktarılmak istenen düşüncenin kuvvetlendirilmesi açısından önemlidir. İyi veya kötü kavramını temsil eden tek bir ifade ile anlatılmak istenen duygu ve düşünce aktarılabilir. Fakat, bu kavramlar birbirinden farklı biçimlerde, söylemlerde anlatılırsa düşüncenin etraflıca anlaşılması daha kolay olacaktır. Bu nedenle eserde, bir insanın başka bir insana veya insan dışındaki bir canlıya zulmetmesi kötüdür düşüncesi atların, koyunların, sığırların ve domuzların başlarına vurularak öldürülmesi, etlerinin ve kanlarının satılması eylemleri ile ifade edilmiştir. Diğer bir taraftan insanların dünyevi ihtiyaçlarını karşılamak için yün kendir eğirmesi, balık tutması, nice yoksul ve sefil canlının dünyada ızdırap içinde yaşaması yine kötü tözünün farklı biçimlerde ifade edilmesi ile açıklanabilir. Benzer durum iyi ifadeleri için de geçerlidir. İnsanın gerçekleri görmesi, güneşi görmesi, vaaz vermesi, ibadet etmesi, fayda sağlaması, kıymetli olması, Buda saadetini bulması biçimleri iyi tözünü aktarmak için kullanılmıştır.

İyi, Kötü ve Point de Capiton

Biçim/töz üzerinden gösteren ve gösterilen kavramları arasında bulunan ve tözü ifade etmek için kurulan bağlantı öznel ve değişken olarak yorumlanabilir. Bu noktada kurulan bağlantı insanın düşünce dünyası, psikolojisi, değer yargıları, inançları, bilinçaltı gibi soyut kavramlar üzerine inşa edilebilir. Bu bağlamda gösteren ve gösterilen arasındaki ilişki Lacan'ın "point de capiton" kavramı ile açıklanabilir (Yüksel, 2019, s.18). Bu bağlamda, *Şehzade, Han babasına ağlayarak şöyle arz etti: "Bu ne sıkıntılı yermiş! Niçin doğdum ben?"* (Tulum ve Azılı, 2015, s. 61). Doğuma karşı sergilenen sorgulayıcı ve isyankâr tavır Budizm'de büyük ızdıraplar ile ilişkili olduğu düşünülen on iki sebep ile açıklanabilir (Tokyürek, 2021, s. 182). Budizm'e göre doğum *tugmak* elde etme, harekete geçme sonucu bağımlılığı gündeme getirir. Burada da yeni varlıkların oluşumu, doğumu ortaya çıkar (Yunusoğlu, 2020, s. 90). Doğumun değişken ve devingen yapısı "point de capiton" bağlamında sabitlik arz etmediği için İyi Düşünceli Şehzade'yi olumsuz yönde etkilediği söylenebilir. Benzer durum, anne babasının sevgisini ve gönlünü kazanmak için travmatik ve psikolojik bir ruh hâli ile kötü eylemler yapan (Tokyürek, 2021, s. 205) Kötü Düşünceli Şehzade için de geçerlidir. Gönülde yer etme ve sevgi durumunun sabit bir gösterge değeri kazanmaması onu kötü bir psikoza doğru götürmektedir.

İyi, Kötü ve Değer

Dil-söz kavramındaki dil başlığı altında değerlendirebileceğimiz iyi ve kötü göstergelerinin değer kavramı ile ele alınması da mümkündür. Değer kavramına göre dilsel gösterge, değerini içinde bulunduğu bütündeki öbür öğelerle kurduğu bağıntılara göre kazanır. Daha doğrusu, herhangi bir öğeye verilen değer, ancak belli bir dizgeye göre var olabilir (Rifat, 1998, s. 25). O hâlde, metinde Budizm ortak dizgesinde yer alan iyi ve kötü göstergelerinin kazandığı değer metin üstü bir kavram olan inanç bağlamında olmalıdır. Eserdeki, bir canlının başka bir canlıya zarar vererek yaşadığı, dünyalık sıkıntılarla boğuşan insanların kısır bir döngü içerisinde çaresizce yaşadığı sıkıntı ve ızdırap dolu dünya kurgusu Budizm'in acı ve ızdırap döngüsü olarak ifade edilebilecek "Samsara" ile açıklanabilir.

“Budizm’e göre, canlıların yaşamı doğum ve ölüm arasında durmaksızın dönüp dolaşan, her dakikası ızdırapla dolu bir yaşam döngüsünden ibarettir. Acılarla dolu doğum ve ölüm yeri Samsara’dır. Ancak burada Samsara’yı somut bir yer olarak görmemek gerekir. Samsara metaforlu kullanım olarak canlı varlıkların yaşam biçimini ifade eder. Canlıların bu ızdıraplardan kurtarabilmeleri için Nirvana’ya ulaşmaları gerekir. (Yunusoğlu, 2020, s. 90-91)”

Dil bağlamında ele alınabilecek Budizm ve Samsara döngüsü çerçevesinde değerlendirilen, söz bağlamında ele alınacak olan iyi ve kötü gösterenlerine ayrı ayrı değinilmesi gerekmektedir.

İyi, Kötü, Olumsuzluk ve Görecelik

İnanç sisteminin dış dünyadaki somut gerçeklikleri iyi veya kötü düşünce formu ile iç dünyada soyutlaştırması dikkate değerdir. Bu bağlamda yapılan değerlendirmeler, zihin aracılığıyla temelde haz ve acı duyularından hareketle iyi-kötü karşıtlığında sınıflandırılmakta ve dil aracılığı ile ifade edilmektedir. Dile gelmiş ifadeler de hem anlam hem de yapı bakımından olumlu ya da olumsuz bir niteliktedir. Köken bakımından olgu ve olayların anlamlandırılmasına bağlı olarak ortaya çıkan olumsuzluk, anlam gibi öznelğin şekillendirildiği bir kategoridir. Bu durumda öznellik hem bireyin yarattığı oluşturulanlar dünyasında hem de seçilmiş olanların sınıflandırılmasında belirleyicidir (Seçkin, 2020, s. 48). Bu noktada iyi ve kötü şehzadenin sergilemiş olduğu tavır olumsuzluk ve görecelik olarak ifade edilebilir. İyi niyetli şehzadenin, dünyadaki tüm sıkıntı ve ızdırabı sona erdirme düşüncesi ile yapmış olduğu eylemlerin tümü özeldir. Bu eylemler ilk başta devlet erkanı ve halka göre mantıklı ve *iyi* değildir. Fakat, tüm insanların bitmeyen bir zenginlik içerisinde sıkıntı ve ızdıraptan yoksun bir şekilde yaşaması da göreceli bir biçimde *iyi* olarak nitelendirilebilir. Kötü niyetli şehzadenin davranış ve eylemleri bir inanç felsefesi bağlamında *kötü* olabilirken düşüncelerinin gerçek hayattaki karşılığı da göreceli olarak *iyi* olarak değerlendirilebilir.

Kötü Göstergeleri

Eserde kötü göstergelerinin iyi göstergelerden daha fazla bulunduğu tespit edilmiştir. Buradaki çoğunluğun nedenini sadece dil açısından ele almak doğru olmayacaktır. Söz, dil dizgesi içinde özel bir kullanım alanı olarak kullanıldığında “bu eylem kötüdür” gibi basit bir işaretleme yapmak yerine onu inanç sistemine ve bu sistemin ilkelere bağlayarak ifade etmiştir. Burada, inanç değişimi ile değişen ruh hâli, dünya görüşü ve dış dünyanın algılanma biçiminin değişimi gibi faktörlerin de bu sürece dâhil edilmesi gerekmektedir. Çünkü, dil göstergesi bir nesne ile bir adı birleştirmez, bir kavramla bir işitme simgesini birleştirir. İşitme imgesi salt fiziksel nitelikli olan özdeksel ses değildir; sesin anlaksal izidir, duyularımızın tanıklığı yoluyla bizde oluşan tasarımdır (Saussure, 2001,107). Bu bağlamda eserde yapılan iyi ve kötü tasarımlarını aşağıdaki şekilde örnekleyebiliriz:

(Çiftçiler) kuru toprağı suladıktan sonra islanan toprağı sürerken (orada) kuşlar mütemadiyen gagalayarak milyarlarca canlıyı öldürüyorlar. (Çiftçiler) tarlayı sürerken; (öte yandan) kuş avcısı, yaban avcısı, balık avcısı, ağ ve tuzakla avlanan avcılar (canlılara) zulmediyorlar; canlıları öldürüyorlar. (Tulum ve Azılı, 2015, s. 57)

Bazı insanlar kirmen çeviriyor; yün eğiriyor, kendir eğiriyor, (tezgâhta) bez (ve) kumaş dokuyorlar. Ve yine diğer ustalarda kendi zanaatlarını icra ediyorlar. (Tulum ve Azılı, 2015, s. 58)

Türlü türlü sıkıntı çekiyorlar. Ve yine gördü ki; birçok insan atları, sığırları başlarına vurarak öldürüyor, koyun, domuz ve diğer canlıları öldürüyor, derisini yüzüyor, kan nehri akıtıyor, etini kanını satıyor, onunla geçimlerini sağlıyorlar. (Tulum ve Azılı, 2015, s. 59)

Şehzade, Han babasına ağlayarak şöyle arz etti: "Bu ne sıkıntılı yermiş! Niçin doğdum ben?" (Tulum ve Azılı, 2015, s. 61)

İyi Düşünceli Şehzade, sarayından dışarıya çıktığında yukarıda tasvir edilen manzara ile karşılaşır. Şehzade bu durumda üzüntü ve dehşete kapılır. Tarım ve hayvancılık ile uğraşan insanların binlerce canlıyı öldürmesi veya ölümüne sebep olması, diğer meslek sahibi kimselerin geçimlerini sağlamak için sıkıntı çekmesi bir dizi kötülüklere ve büyük ızdıraplara neden olmaktadır. Dolayısıyla şehzadenin görmüş olduğu bu manzara hem bir günah sahnesini hem de canlıların ızdırap içerisinde kıvrandığı bir manzarayı anımsatmaktadır ve tüm canlılar ızdırap içindedir (Tokyürek, 2021, s. 182). Buradaki durum Samsara döngüsünün bir tasviri olarak da düşünülebilir.

Tasvir edilen sahne dil ve söz bağlamında ele alındığında, söz konusu yaşam biçimi veya dünya acaba gerçekten sıkıntılı mıdır veya kötü müdür? Kötü kavramının, bu sözcükler ile ifade edilmesi dilsel göstergenin nedensiz olması ile ifade edilebilir (Saussure, 1998, s. 192). Gösterilen gösterene saymaca, uzlaşmalı bir biçimde bağlanır; bu bağ, doğal değil toplumsaldır. Gösterge bireyin özgür gerçekleştirme edimi değil de dil dizgesinden kaynaklanan toplumsal ve ruhsal bir kendiliktir. Öte yandan, göstergenin işitselliği zamanın akışı içinde gerçekleşir; bu da göstergenin çizgisel olmasını sağlar. İşte bu özellik, dil diye adlandırılan göstergeler dizgesine, öbür göstergeler dizgesi arasında bir ayrıcalık kazandırır

Bu bağlama göre, gösteren ve gösterilenlerin yeni bir bakış açısı ile ele alınması gerekmektedir. Çünkü iyi ve kötünün temelinde yatan şeyin bir öğreti ve bu öğretiye mahsus bir döngü olması iyi ve kötü kavramlarının temelini oluşturmaktadır. Bu sisteme göre eserde birden çok gösterge ve gösterilenin, gösterenleri ayrıca gruplandırılabilir.

Gösteren	Gösterilen
Kuş / Gagalama / Öldürme	Kötü
İnsan / Zulmetme / Öldürme	Kötü
İnsan / Dünyevi ihtiyaç	Kötü
İnsan / Cehennemlik	Kötü
İnsan / Kötü düşüncelere sahip kimse	Kötü
İnsan / Yok olmak / ölmek	Kötü
İnsan / İyiliği kaybetmek	Kötü
İnsan / İyi bir insanı kaybetmek	Kötü
İnsan / Gözün oyuk kalması	Kötü

Tablo 2

Eserde dil kavramı ile ifade edebileceğimiz kötü gösterileni, söz kavramı ile ifade edilebilecek dokuz farklı gösteren ile işaretlenmiştir. Tek bir kavramın dokuz farklı gösterge ile ifade edilmesi söz kavramının öznelliğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Tespit edilen gösterenlerde ortak

unsurun insan olduğu görülmektedir. Sadece bir gösterende kuşun başka bir canlıyı öldürdüğü görülse de bu eylemin temelinde de yine insan faktörü vardır.

Eserde kötü göstereni olarak işaretlenen fiiller, davranışlar veya düşüncelerin dil sistemine bağlı olmak suretiyle özgür sözlerden oluşturulduğu söylenebilir. Çünkü aynı durumda bulunan insanlar, başka bir dizgisel dil sisteminde meslek, yaşantısını idame ettirebilmek için çalışma, yaşayabilmek için ihtiyaçlarını karşılama gösterenleri ile işaretlenebilir. Bugün “kumaş dokumak, kirmen çevirmek, yün ve kendir eğirmek” eserdeki bağlamın dışında kaldığında kötü olarak işaretlenmeyebilir, aksine o dönemde başlı başına olumlu bir gelenek olarak ele alınabilecek iyi bir kavram olarak da işaretlenebilir.

Gösterenlerdeki ortak insan eylemi, Budizm ve Samsara döngüsünde kişinin acı ve ızdırap içerisinde olduğu inancına işaret olarak değerlendirilebilir. Bu durumda, ortak eylemlerin temelinde yer alan insan figürü aynı zamanda dünyanın kötü ve fenalığını da göstermektedir. Bu bağlamda bir insanın başka bir canlıya veya insana zulmetmesi ve onu öldürmesi, dünyevi menfaatler ve zevkler uğruna kendine zarar vermesi, dünyevi zevk ve ihtiraslar peşinde iken ölmesi, iyiliğini kaybetmesi, hayatındaki iyi insanları kaybetmesi kötüdür. Bu bağlamda, Samsara döngüsü de açık bir biçimde dil kavramı altında değerlendirilebilir. Samsara döngüsünün içerisinde gerçekleşebilecek tüm kötü işler, acı ve ızdıraplar, arzu ve cehaletten sıyrılmış insanlar söz kavramı altında ifade edilebilir.

Eserde kötü göstergesi ile verilen kavramların tek bir düzlemde bulunduğu söylenebilir. Bu düzlem, “Şehzade, Han babasına ağlayarak şöyle arz etti: *“Bu ne sıkıntılı yermiş! Niçin doğdum ben?”* (Tulum ve Azılı, 2015, s.61). *Şehzade şöyle arz etti: “Dışarıya gezintiye çıkmıştım, nice yoksul ve sefil canlıları görüp ağladım* (Tulum ve Azılı, 2015, s.62)” ifadelerinde yer alan “sıkıntılı yer” göstereni ile ifade edilebilir. İyi şehzadenin, kötü gösterilenini işaretleyecek tüm kavramları tüm canlılara faydalı olacak bir eylem ile kararlı hâle getiremeyeceğine inandığında ağlamaya, varlığını sorgulamaya başladığı görülmektedir.

İyi Göstergeleri

Eserde tespit edilen iyi kavramlarında, Budizm’in temelinde yatan uyanık olma felsefesinin ve bu felsefeye bağlı öğretinin bulunduğu görülmektedir. İyi şehzade tarafından sergilenen iyi davranışlar ve tavırlar kısır döngüdeki kötülüğün durdurulmasına yönelik birer eylemdir. Eserde tespit edilen iyi göstergeleri Tablo 3’te verilmiştir.

Gösteren	Gösterilen
İnsan / Bir gözün açık kalması	İyi
İnsan / Gerçekleri görmek	İyi
İnsan / Cintāmaṇi incisini bulma / bütün canlılara fayda sağlama	İyi
Maddi varlık / Devlet ve töre bekası	İyi

Tablo 3

Eserde yer alan iyi gösterenlerinde görülen farkına varma, uyanık olma düşüncesi iyi olmanın şartını insanı çevreleyen kötülerden bertaraf olmaya dayandırmaktadır.

“O zaman maiyeti (bunu) işitip Han’a şöyle arz ettiler: “Efendim, devleti (ve) töreyi varlık (ve) zenginlik (ayakta) tutar. Varlık (ve) zenginlik tükenirse devleti (ve) töreyi nasıl (ayakta) tutarız, efendim?” (Tulum ve Azılı, 2015, s.69).

Şehzade şöyle arz etti: “Ejder Hanlarından (öyle) bir Çintamani incisi var ki kısmetli ve talihli bir kişi o inciyi bulacak olursa bütün canlılara faydası dokunur. Onun için okyanusa açılmak istiyorum.” diye arz etti (Tulum ve Azılı, 2015:87).”

Yukarıda verilen örneklerde iyiliğin maddi bir temele dayandırıldığı düşünülebilir. Maddi bir varlığın insanlara fayda sağlayabilmesi koşulu onun iyi olarak işaretlenebileceğinin temel şartı olarak ele alınabilir. Bulunması güç bir incinin iyi özelliklere sahip -kısmetli ve talihli- bir kimse tarafından bulunması tüm canlılara fayda sağlayabilir. Burada asıl vurgulanmak istenen gerçek iyi ve kötünün görünenin aksine maddi gerçeklikten uzak olmasıdır. Kötü Niyetli Şehzade’nin cintāmañi’ye sahip olduğu hâlde kötü bir muamele görmesi aslında ‘büyülü nesne’ olan cintāmañi’nin önemli olmadığını, asıl önemin kişinin kendi içinde olduğunun bir göstergesidir. İyi Niyetli Şehzade’nin iyi ve tanrısal olması onun içindeki iyilik duygusundan kaynaklıyken Kötü Pren’s’in kötü ve şeytani olması ise yine onun içindeki kötülük ile ilişkilidir (Tokyürek, 2021, s.206). Bu kısımda sağlanacak fayda, acı ve ızdırap dolu dünyanın farkına varma ve ondan kurtulma düşüncesi ile ifade edilebilir.

Bu bağlamda ele alınabilecek başka bir iyi göstereni de “Eğer ben zina ettimse gözünüz böyle oyuk kalsın, ama günahım yok ise bir gözünüz açılsın, (böylelikle) güneşi görün (Tulum ve Azılı, 2015, s.152).” ifadesinde yer almaktadır. İnsanın iki gözünün oyuk kalması ve sonrasında yalnızca bir gözünün açık olması, bir başka insanın günahının olup olmamasına bağlıdır. Eserde önceki kısmı eksilteli olan bu yapıda gözün kapalı olması ve bu nedenle de güneşin görülememesi kötü bir durum olarak nitelendirilebilir. Sonrasında ifade edilen günahsız olma durumunda ise yalnızca bir gözün açık kalması söz konusudur. Bu durum, bir günahtan tamamen bertaraf olamama düşüncesi ile açıklanabilir. Açık kalan bir gözün güneşi görmesi ise gerçeklerin farkına varma, uyanma olarak nitelendirilebilir. Tabi bu kısımda güneşin metafor değerini de göz önünde bulundurmamak gerekmektedir. Buddha’nın anlamı “aydınlanan, uyanan” demektir ve bu kelime hiç kuşkusuz bir metafordur (Kozak, 2011’den akt. Yunusoğlu, 2020, s. 97). Metafor değeri taşıyan bu sözcük somut manada ışık veya ışık kaynağı olarak değerlendirilmemelidir. Burada Budizm’in keşfedicisi hayat tecrübesine dayanarak bu aşamaya gelmeden önceki ve sonraki durumunu, karanlığın aydınlanması ya da uykudan uyanma gibi yaşamda insanların sahip oldukları doğal fiziksel deneyleri temelinde algılamakta ve düşüncesini *ışık ve uyanma* ile kavramsallaştırmaktadır (Yunusoğlu, 2020, s. 97). Bu bağlamda, iki gözün kapalı iken bir gözün açılarak güneşi görmesi, uyanma ve gerçekleri fark etme durumu olarak değerlendirilebilir. Şehzade böylelikle güneş gibi kutsal olan, içinde bulunduğu kötüler dünyasını kutsiyetle aydınlatan güneşi görebilir.

Eserde tespit edilen ve Budizm sistemi ile dil bağlamında değerlendirilen iyi göstergelerinin Budizm’in başlangıcındaki esas öğretileri arasında sayılan “Sekiz Doğru Yol” (Yunusoğlu, 2020, s. 88) ile ilişkilendirilmesi, söz kavramı altındaki iyilerin anlaşılması noktasında önemlidir. Bu bağlamda,

- Birinci öğreti doğru görüş ile gerçekleri görmek göstereni,
- İkinci öğreti doğru düşünce ile tüm insanları sıkıntıdan kurtarma düşüncesi göstereni,

- Altıncı öğreti doğru gayret ile Cintāmaṇi incisini bulma uğraşı göstereni, ilişkilendirilebilir. Burada gösterenler ile ilişkilendirilmeyen doğru söz, doğru iş-amel, doğru yaşama ya da doğru hayat tarzı, doğru hafıza ve doğru konsantrasyon öğretileri (Yunusoğlu, 2020, s. 88) de eserin genelinde var olan iyi kavramı ile ifade edilebilir.

SONUÇ

Metinde yer alan iyi veya kötü bireylerin dış dünyayı ve karşılaştığı olayları yorumlama biçimlerinden hareketle dil ile düşünce arasındaki ilişki ifade edilmeye çalışılmıştır. Burada dilin işlenmesi, betimlenmesi, dil ile anlamlı ifade birliklerinin kurulması, dış dünyada tanık olunan somut gerçekliklerin ifadesi ve düşüncedeki soyut kavramların somutlaştırılması dil-söz kavramları çerçevesinde ifade edilebilir.

Budizm inancını telkin eden eserde iyi gösterileni ile işaretlenmiş dört ve kötü gösterileni ile işaretlenmiş dokuz gösteren tespit edilmiştir. Dil-söz merkezli bir değerlendirme yapıldığından gösteren ve gösterilenlerin ifadesindeki çeşitlilikler söz olarak yorumlanmalıdır. Yirmi altı kötü ve dokuz iyi gösterge bu başlık altında ele alınabilir. Budizm inanç sistemi ve bu inanç sistemi içerisinde yer alan Samsara inancı ise daha geniş kapsamda dil başlığı altında ele alınabilir. İnanç veya bir öğreti içerisinde yer alan bu sistemlerin dizgisellik ve uzlaşsallık noktasında kabul gördüğü ifade edilebilir. Bu sisteme dayanarak iyi veya kötü olarak ifade edilen davranışların birer karakter olarak ikonografik bir biçimde verilmesi ise öğretisi mesajının açık bir şekilde verilmek istenmesi ile açıklanabilir.

Bu bağlamda eserde iyi-kötü kavramları için;

- İyi ve kötünün çerçevesi Budizm inancı ile çizilmiştir.

- Budizm inancı, dil-söz kavramı içerisindeki dil ile ifade edilebilir. Samsara döngüsü ise kötü olarak nitelendirilen kavramların anlaşılmasını sağlayan bir alt sistem olarak kabul edilebilir. İnsanların acı ve ızdırap içinde yaşadıkları, kötü, dünya döngüsünün adıdır. Bu bağlamda Samsara döngüsü de kötü kavramlarının oluşmasında dil bağlamında ele alınabilecek alt bir dizgisel sistem olarak değerlendirilebilir.

- "Sekiz Doğru Yol" öğretisi, iyi kavramlarının anlaşılmasında dil bağlamında ele alınabilecek alt bir dizgisel sistem olarak değerlendirilebilir.

- Metindeki kötü kavramların Türk kültür ve toplum yapısında yer alan, gündelik yaşantının artık sıradan eylemleri hâline gelen davranış ve eylemler olduğu ifade edilebilir. Bu nedenle kötü kavramının Türk kültür ve toplum yapısına uygun olmayan bir inancın süzgecinden geçirilerek verildiği söylenebilir. Bununla beraber iyi göstergeleri de insanın dünya yaşantısından ve onun kısır döngüsünden kurtulmasını telkin ettiğinden yine metindeki inanç düşüncesi ile ifade edilebilir.

- Kötü şehzadenin kötü düşüncesi "*O zaman (Şehzade'nin) küçük kardeşi Kötü Niyetli Şehzade şöyle düşündü: "Anam babam (hep) ağabeyim Şehzade'ye muhabbet duyarlar, benden hazzetmezler. Şimdi ağabeyim denize açılıp inciyi getirirse daha (da) kıymetli olacak. Ben (ise) daha değersiz olacağım."* diye düşündü (Tulum ve Azılı, 2015, s. 95)." ifadesi bağlamında değerlendirildiğinde gerçekten kötü müdür? Yoksa olası bir durumda çıkarım mıdır, ya da öznel bir düşüncenin dışavurumu mudur? Bu nedenle iyi ve kötü kavramları arasındaki ilişkinin sadece zıtlık ilişkisi olmaması muhtemeldir.

Dolayısıyla, eserde iyi ve kötü kavramları zıtlık ilişkisi dışında olumsuzluk ve görecelik bağlamında ele alınabilir.

- Eserdeki kavramların dış dünya gerçekliği ile birebir örtüşmemesi veya mevcut gerçekliği yansıtmaması bir insanın iç dünyasındaki buhranların öznel bir biçimde aktarılması olarak da ifade edilebilir. Bu bağlamda Budizm ve Samsara döngüsü ile ele alındığında:

- Dünya üzerinde yer alan ve insanı oyalayan maddi uğraşlar kötüdür.
- İnsanın kendi yaşantısını idame ettirebilmek için başka bir canlıya zulmetmesi kötüdür.
- Yani genel olarak insanın bedenen maddi bir bağlılığa ihtiyaç duyması kötüdür. Bununla beraber:

- İzdıraplara dolu dünyadan bedeni ve tözü kurtarmak,
- Gerçek manada aydınlanmak, bu düşünce ve düstur ile tüm insanlığa yardım etmek iyidir.

Bu bağlamda hikâyede kötü kurgusu sıkıntılı, ızdırap dolu, kötü ve kısır döngüye sahip olan dünyaya bağlı kalınması üzerine; iyi kurgusu ise bu kötü ve kısır döngüden kurtulmak için ruhun aydınlık ile uyanması ve bu uğurda çaba gösterilmesi üzerine inşa edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Caferoğlu, Ahmet (2000). *Türk Dili Tarihi* (4. Baskı). İstanbul: Enderun Kitabevi.
- De Saussure, Ferdinand (2001). *Genel Dilbilim Dersleri*. Berke Vardar (Çev). İstanbul: Multilingual.
- Wittgenstein, J. J. Ludwig (2013). *Tractatus Logico-Philosophicus*. 7. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları
- Rifat, Mehmet (1998). *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergibilim Kuramları 1. Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Seçkin, Pelin (2020). *Türkçede Olumsuzluk Algısı*. Konya: Palet Yayınları.
- Taşgılı, Ahmet (2018). *Gök-Türkler 1-2-3*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Tokyürek, Hacer (2019). *Eski Uygur Türkçesinde Budizm ve Manihaizm Terimleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tokyürek, Hacer (2021). Eski Uygurca İyi ve Kötü Prens Öyküsü'nde Kahramanın Yolculuğu. *International Journal of Old Uyghur Studies*. C. 3. S.2, s. 177-216
- Tulum, Mehmet Mahir ve Azılı Kenan (2015). *Eski Uygurca Edgü Ögü Tigin Anyıg Ögü Tigin (İyi Niyetli Şehzade-Kötü Niyetli Şehzade) Burkancı Seyirlik Eser*. Ankara: Doğu Kütüphanesi.
- Yunusoğlu, Mağfiret Kemal (2020), *Budist Türk Çevresi Eserlerde Metaforlar*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yüksel, Ufuk S. (2019). Saussure'ün Dil Bilimi Düşüncesi. *Onto Online Psikoloji Dergisi*. S. 17, s. 15-19.